

LEONORE DAVIDOFF
Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet

LEONORE DAVIDOFF 1932'de New York'ta doğdu. Uzun yıllar İngiltere'de Essex Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi. Kültürel ve Sosyal Tarih Merkezi'nin kurucusu ve yöneticisiydi. Özellikle feminist tarih ve sosyal tarih alanında çok sayıda makalesi vardır; bunlardan bazıları İspanyolca, İtalyanca ve Almanca'ya çevrildi. Davidoff, *Gender and History* dergisinin de kurucu editörlerindendi. 2014 yılında hayatını kaybetti. Kitapları: *The Best Circles: Society, Etiquette and the Season* (Croom Helm, 1973); B. Westover ile birlikte der. *Our Work, Our Lives, Our Worlds: Women's History and Women's Work* (McMillan, 1986); C. Hall ile birlikte *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class, 1780-1850* (Hutchinson, 1987); *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* (Routledge, 1995); Megan Dolittle, Janet Fink ve Katherine Holden ile birlikte *The Family Story: Blood, Contract and Intimacy, 1830-1960* (Longman, 1999).

© 2002 Leonore Davidoff

İletişim Yayınları 801 • Araştırma-İnceleme Dizisi 124

ISBN-13: 978-975-05-0040-4

© 2002 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1-4. Baskı 2002-2016, İstanbul

5. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Tansel Güney

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Seda Mit

KAPAK FOTOĞRAFI Joseph Bail - Les Dentellières

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEONORE DAVIDOFF

Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet

YAYINA HAZIRLAYAN
Ayşe Durakbaşı

ÇEVİRENLER
Zerrin Ateşer - Selda Somuncuođlu

Makalelerin orijinal künyeleri Őu Őekildedir:

“Aile Paradoksu: Tarihçilere Bir  ağrı” - “The Paradox of Family: A Challenge to Historians”, Megan Doolittle, Janet Fink ve Katherine Holden ile beraber hazırlanmış bildiri. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Kadın Tarihi Atölyesi, 7 Kasım 1998. Bu bildiriye ele alınan meseleler, yazarın M. Doolittle, J. Fink ve K. Holden ile beraber yazdığı *The Family Story: Blood, Contract and Intimacy, 1830-1960* [Longman, Londra, New York, 1999] başlıklı kitapta geniş kapsamlı olarak incelenmiştir. [ eviren Selda Somuncuoęlu]

“Yabancınnın Başladığı Yer: Tarihsel Tahlilde Kardeşler Sorunu” - “Where the Stranger Begins: The Question of Siblings in Historical Analysis”, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* içinde [Routledge, New York, 1995], s. 206-226. [ eviren Zerrin Ateşer]

“Ev ve Feminist Tarih” - “Catching the Greased Pig: Domesticity and Feminist History”, *Women in History - Women’s History: Central and Eastern European Perspectives* içinde, (der.) Andrea Peto ve Mark Pittaway [Central European University, BudapeŐte, 1994], s. 11-19. [ eviren Zerrin Ateşer]

“ m r Boyu Esaret: Viktorya ve Edward D nemlerinde İngiltere’de Hizmet i ve Evli Kadın” - “Mastered for Life: Servant and Wife in Viktoryan and Edwardian England”, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* içinde [Routledge, New York, 1995], s. 18-40. [ eviren Selda Somuncuoęlu]

“Ev İŞinin Rasyonelleşmesi” - “The Rationalization of Housework”, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* içinde [Routledge, New York, 1995], s. 73-102. [ eviren Zerrin Ateşer]

“Bazı ‘Eski Koca Masalları’na Dair: Feminist Tarihte Kamusal ve  zel” - “Regarding Some ‘Old Husbands’ Tales’: Public and Private in Feminist History”, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* içinde [Routledge, New York, 1995], s. 227-276. [ eviren Zerrin Ateşer]

İÇİNDEKİLER

Önsöz: Ara alanların ve çevirinin olanakları <i>AYŞE DURAKBAŞA</i>	7
Evlerde <i>el kızları</i>: Cariyeler, evlatlıklar, gelinler <i>FERHUNDE ÖZBAY</i>	13
Aile paradoksu: Tarihçilere bir çağrı	49
Yabancınnn başladığı yer: Tarihsel tahlilde kardeşler sorunu	67
Ev ve feminist tarih	99
Ömür boyu esaret: Viktorya ve Edward dönemlerinde İngiltere’de hizmetçi ve evli kadın	111
Ev işinin rasyonelleşmesi	143
Bazı ‘eski koca masalları’na dair: Feminist tarihte kamusal ve özel	189

Önsöz: Ara alanların ve çevirinin olanakları

AYŞE DURAKBAŞA

Bu kitap, 1998 yılının Kasım ayında neredeyse tılsımlı bir şekilde gerçekleşen bir buluşmanın ürünü diyebilirim. Tarafımdan yürütülen bir örgütlenme uğraşı, yazılan fakslar, gönderilen elektronik postalar, çeşitli yazışmalar, British Council'dan mali destek arayışları, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Mimar Sinan Üniversitesi¹ ile bağlantılar vs., yine her işte olduğu gibi *görülmez bir emek* vardı; ancak bazen bütün bu çabaların sonunda yine de tılsımlı sonuçlar oluşmuyor. Bu tılsımlı buluşmada birçok kadının düşünsel ve bedensel deneyimleriyle, duyarlılıklarıyla birbirlerine değebilme, yalnız dilde değil, kültürel deneyimlerin anlamlarında da *çeviriyi* mümkün kılma arayışı var.

Leonore Davidoff, 1932 doğumlu, Amerikan asıllı, feminist tarihçi, sosyolog David Lockwood'la evli, üç erkek çocuk yetiştirmiş, İngiltere'de yaşıyor, emekli olduktan sonra da Essex

1 Leonore Davidoff, İstanbul'a, Kasım 1998'de, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın daveti ile geldi; Vakıf üyesi Ashı Davaz Mardin'in misafiri oldu; yolculuk masrafları, British Council tarafından desteklendi. Bu ziyaret sırasında, Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde gerçekleştirilen Kadın Tarihi Atölyesi'ne katıldı; ayrıca 2-4 Kasım tarihlerinde Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü tarafından gerçekleştirilen "Sınırdaki Yaşamak: Modernlik, Cinsiyet ve Etniklik" konulu sempozyumda "Them and Us: Gender and The Construction of The Other" (Onlar ve Biz: Toplumsal Cinsiyet ve 'Öteki'nin Zihinsel İnşası) başlıklı bildiri sundu.

Üniversitesi'yle bağlantısı öğretim üyesi olarak devam ediyor; danışmanlık yaptığı doktora öğrencileri var.

Essex Üniversitesi'nde doktora çalışması yaparken, Leonore, her zaman danıştığım bir öğretim üyesi idi; onun alçakgönüllü fakat etkili bir tarzı vardı: Bilimsel toplantılarda da, diyaloglarda da çok basit bir şekilde formüle edilmiş can alıcı sorular sorardı; yani alışlagelmiş yaklaşımları sarsan, bakışın yönünü değiştiren türden sorular... Tezimi onunla bitirebilmek benim için büyük şanstı; parça parça yazdığım metinler, Leonore'un yönlendirmeleriyle -sanki içimde bir Cesaret Ana bana sözümü söyleme cesareti veriyordu- birden bütünlüklü bir metin, tez haline geliverdi; ilmekleri örmekte Leonore'la ortak bir dili yakalayivermiştik.

Ferhunde Özbay ise bana göre Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde hep bazen bir 'Öteki'liği, bazen bir 'Başka'lığı temsil etmiş bir öğretim üyesidir. 1979-83 döneminde ve sonrasında yüksek lisans eğitiminde, ağırlıklı olarak kadınlardan oluşan bir sosyoloji öğrencileri grubu vardı. Hattâ sosyolog kadınlar öğrenci grubu olarak aramızda toplanırdık; bu toplantılar mezun olduktan sonra da bir süre devam etti. Ferhunde Özbay, kadınlık durumu ile ilgili 'ötekilik' deneyimini en çok paylaştığımız hocalarımızdan biriydi. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki sosyoloji programı ve eğitimi çerçevesinde, 'öteki'leşen bilgi alanları (örneğin, Türkiye'de sosyolojik düşünce tarihi ya da demografya) ile olduğu kadar, 'öteki' deneyim ve yaşıntılarla da en çok ilişkiye giren kişiydi.

Özbay'ı ve Davidoff'u hem tanıyıp hem de yazılarını okuduğumda, bu iki bilim insanının bilgi üretme tarzlarındaki benzerlik benim için çarpıcı ve çok öğreticiydi. İkisinin de gündelik duyarlılıklar ve deneyim alanı ile bilimsel bilgi arasında kurdukları bağlantıları ne doğrudan ve indirgemeci, ne de dolambaçlı ve sofistike bağlantılar olarak niteleyebilirim. Yalnızca gündelik hayatta sorulan soruların, başka bir düzlemde kurgu söken, ilmekleri ayrıştıran, anlamları çözen gücü diye tarif edebilirim bunu. Onları tanıyınca, Ferhunde Özbay ile Leonore Davidoff mutlaka karşılaşmalı diye düşündüm. Ben iyi bir aracıyım. Herhangi bir 'çeviri'de araçlar önemlidir. Kül-

türel çeviri mümkün müdür? Ve çeviri deneylerinin bilgi üretimine katkıları nedir? Elinizdeki kitap, biraz da bu arayışın bir aracı olacak diye umuyorum.

Leonore Davidoff, 19. yüzyıl İngiltere toplumu üzerine yazıyor. Feminist tarihyazımına uygun biçimde, tarihte ikincilleştirilmiş, tarihyazımı için önemli görülmemiş alanların tarihi üzerine yazıyor ve genel tarihin bu alanlarla bağlantılarını kuruyor. Bu kitapta derlenen yazıların büyük bir çoğunluğu, onun *Worlds Between* (1995) adlı kitabından alındı. Kitabın adının da çağrıştırdığı gibi Davidoff, toplumbilimcilerin, tarihçilerin kullanmaya yatkın oldukları 'ev ve iş', 'maskülen ve feminen', 'özel ile kamusal', 'düşünsel ile bedensel' gibi kavramsal ikiliklerin ötesine gitmeye, arada kalmış dünyaları ampirik örnekleriyle görünür kılmaya çalışıyor. Davidoff, yalnızca başka bir tarih yazmıyor; onun bütün makalelerinde bizzat kullandığımız kavramların tarihini araştıran ve gözler önüne seren sorgulayıcı bir yaklaşımı var. Arada kalmış olanın (*the liminal*) ve bastırılmış olanın dönüşüne her zaman izin veren, sanki tarihte bu 'hortlak'ların izini süren bir yaklaşım.²

Bu makaleler, bir yanıyla son derece İngiltere toplumuyla ilgili; özellikle 19. yüzyıl İngiliz toplumunda kapitalistleşme süreçlerinin kadın, erkek ve farklı sınıflardan, kesimlerden insanların hayatlarında yarattığı yeni dokuyu anlatıyor. Ancak bu dokunun anlaşılmasında kullanılan kaynakların çeşitliliği, geliştirilen çok yönlü ve girift toplumsal analiz ve kavramsal araçlar, toplumbilim çalışmalarında ve özellikle feminist tarihyazımında bize örnek oluşturabilir.

Feminist tarihyazımında 'kadının görülmeyen emeği', temel konulardan biri olmuştur ve Davidoff'un çalışmalarında da kadınların, çok çeşitli alanlarda, örneğin aile içinde evin hanımları ya da hizmetçileri olarak, ya da pansiyon işleten kadınlar olarak,

2 "Ne var ki, bir an düşünülünce görülür ki, her merkez ister istemez kenarıyla tanımlanır ve gerek toplumsal gerekse ruhsal hayatta merkez ile periferi arasındaki sınırların geçirgen değilse istikrarsız olduğunu giderek daha fazla keşfetmekteyiz. Gerek arada kalan gerekse bastırılan, daima dönüp ağırlığını hissettirecektir. Doyurucu bir toplumsal analizin bütün daireyi dikkate alması gerekir" (*Worlds Between*, 1995:1).

ya da akraba kadınlar, kızkardeşler olarak, başkaları için çoğu zaman da erkekler için ürettikleri hizmetlerden sözediliyor. Kadının ev içinde sunduğu hizmetle, 'birey' olarak erkeklik kimliğinin kuruluşu ve erkek imgelemindeki kadın cinselliği arasındaki bağlantılar, kadınlık ve erkeklikle ilgili sembolik düzlemde kurulan anlamlar ince ince irdeleniyor, bu makalelerde. Nitekim, Ferhunde Özbay da Türkiye toplumunda evlatlık kurumu üzerine araştırma yaparken Davidoff'un çalışmalarından esinlenmiş. Bu seçkiye, Özbay'ın, Türk edebiyatından bazı örnekler ile gerçek kaynak kişilerin anlatularından oluşan bir malzemeyi kullanarak yazdığı makaleyle başlamayı uygun gördük. Özbay'ın daha önceki çalışmalarında olduğu gibi burada da hane içi kadınlar arası ilişkiler, kadınlar arası egemenlik ilişkileri, kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkileri ve buna ilişkin anlamlar, semboller evreninde ele alınıyor. Toplumsal analizin toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, iktidar, emek gibi birçok boyutu böylece birarada ve tarihsel bir perspektif içinde ele alınıyor.

Davidoff'un bu kitaptaki makaleleri ise şöyle bir sıra izliyor: İlk makale, "The Paradox of Family: A Challenge to Historians" (Aile Paradoksu: Tarihçilere Bir Çağrı) başlığı ile 7 Kasım 1998'de Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde gerçekleştirdiğimiz Kadın Tarihi Atölyesi'nde sunduğu bildirin çevirisi. Bu bildiri, o dönemde Davidoff'un Megan Doolittle, Janet Fink ve Katherine Holden ile birlikte yürüttüğü bir kitap projesinin ana çerçevesini çizmektedir. *Family Story: Blood, Contract and Intimacy, 1830-1960* (Aile Hikâyesi: Kanbağı, Sözleşme ve Samimiyet) başlıklı kitap, Longman'ın "Women and Men in History" dizisi içinde yayınlandı (1999). Kitaptan bir bölümü çevirmek yerine, İstanbul'da sunmuş olduğu bildiriye seçkiye dahil etmeyi uygun gördük. Bu makale, Davidoff'un toplumsal cinsiyete ilişkin duyarlılıklarla, aileye ve ailenin ötesindeki geniş toplumsal ilişkiler ağına nasıl yaklaştığını gösteriyor; 'aile', Davidoff'un yeni ilgi alanı, yeni bir sosyoloji ve tarihyazımı için seçtiği, elverişli bir alan; insanlık durumunu eksiksiz, fiziksel varoluş özellikleri, "toplumsal"ın çoğu zaman dışına itilen bedensel görünümüleriyle anlatmak için uygun bir araştır-